

Projekt „Dialog” 2019–2022 (0023/2019)

**Raport przedstawiający problem nierówności społecznych
w dostępie do artefaktów z perspektywy etyki środowiskowej
(zadanie nr 6)**

Etyka środowiskowa, co podkreślają nawet jej najbardziej radykalne nurty, musi mieć zawsze na uwadze społeczne i ekonomiczne problemy, z jakimi mierzy się dana społeczność w swoim obcowaniu ze środowiskiem naturalnym. Podobnie jest w przypadku artefaktów użytkowych (wyprodukowanych przez człowieka przedmiotów, które służą spełnianiu funkcji specyficznie ludzkich). Fakt, że ich wytworzenie wymaga wykorzystania zasobów naturalnych, korzystanie z nich często zanieczyszcza środowisko, a ich składowanie powoduje dalsze zanieczyszczenia i zaśmiecanie planety jest wzmocnione dodatkowo przez konsumpcjonizm – jeden z filarów kapitalizmu zorientowanego na stały wzrost.

Krytyka konsumpcjonizmu, tak aby jej zakres był jak najpowszechniejszy, powinna w głównej mierze być wymierzona we wzory korzystania z nich. Sposób ich produkcji w znacznej mierze pozostaje poza kontrolą większości osób. Oczywiście wybory konsumenckie – zakup określonych przedmiotów w pewnej mierze kreuje rynek podaży. Gdy konsumenci rezygnują z zakupu przedmiotów produkowanych w sposób szkodliwy dla środowiska na rzecz tych, które są mniej obciążające dla przyrody, oczywiście dokonuje to pewnej korekty z zakresu miejsca

artefaktów w środowiska. Jednak problemem pozostaje cena tych produktów, która jest często wyższa niż tych produkowanych z (większą) szkodą dla środowiska. Sprawia ona, że są takie rzeczy są znacznie bardziej dostępne dla osób zamożnych. Czy można mieć pretensje, że osoby dysponujące znacznie mniejszym budżetem inaczej priorytezują swoje wydatki?

Retoryczność tego pytania może być wzmocniona przez odniesienie do faktu, że osoby zamożniejsze konsumują więcej i wskutek tego ich ślad ekologiczny jest większy. Znajduje to odzwierciedlenie w rankingu państw według wielkości ich śladu ekologicznego. Jego czołówka jest zdominowana przez kraje wysoko rozwinięte pomimo większej świadomości ekologicznej, jaką (przynajmniej w oparciu o programy edukacyjne realizowane w szkołach) powinni mieć ich obywatele.

Rozwój przemysłu, produkcja i handel zaowocowały tym, że niektóre towary, które kiedyś były dość drogie i trudno dostępne, stały się znacznie tańsze i ich zakup tym samym bardziej przystępny. W rezultacie nie okazuje się im takiego szacunku lub troski, jak miały to w zwyczaju przeszłe pokolenia.

Symbolem tej zmiany mogą być dziecięce zabawki czy elektronika. Ich ceny, proporcjonalnie do kosztu zakupu żywności, czynią je znacznie bardziej przystępnymi. Co więcej, często taniej i łatwiej jest kupić nowy przedmiot niż naprawiać stary. Decyduje o tym kilka czynników. Poza wspomnianą zmianą w strukturze cen towarów, zmianie uległa cena usług oraz ich dostępność. Innymi słowy, z jednej strony trudno jest czasem znaleźć warsztat szewski lub serwis naprawy sprzętu elektronicznego, z drugiej koszt naprawy często przewyższa zakup nowego modelu, w dodatku wzbogaconego o nowe funkcje.

Ten trend wzmocnia dodatkowo praktyka „planowego postarzania produktu” (ang. *planned obsolescence, built-in obsolescence, premature obsolescence*). Jest to strategia producentów rzeczy użytkowych mających na celu takie projektowanie towarów, aby miały one ograniczony

czas użytkowania, po tym zaś okresie stawały się niesprawne, a często nieopłacalne w naprawie lub nawet nienaprawialne. Choć różne instytucje, np. Unia Europejska próbują przeciwdziałać tej praktyce, ciągle brak spójnej i skutecznej strategii walki z nią. Tym niemniej wydaje się, że dopiero systemowe rozwiązania, korekta cen za pomocą narzędzi podatkowych czy zakaz sprzedaży określonych produktów może znacząco oddziaływać na wzory konsumpcji rzeczy użytkowych, niwelując wpływ nierówności społecznych i ekonomicznych.

Rekomendowana literatura

Andreucci, Diego, and Salvatore Engel-Di Mauro. 2019. "Capitalism, Socialism and the Challenge of Degrowth: Introduction to the Symposium." *Capitalism Nature Socialism* 30 (2): 176–188.

Co podróżowało w ciągu ostatnich 10 lat? Prawie wszystko.
<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Co-podrozalo-w-ciagu-ostatnich-10-lat-Prawie-wszystko-7795316.html>

GUS. 2021. *Zmiany cen towarów i usług.*
<https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5464/2/122/1/wska-zniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-w-grudniu-2021-r..docx>

Euler, Johannes. 2019. "The Commons: A Social Form That Allows for Degrowth and Sustainability." *Capitalism Nature Socialism* 30 (2): 158–175.

Fagan, Chelsea. 2017. "Minimalism: Another Boring Product Wealthy People Can Buy." *The Guardian*, March 4. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2017/mar/04/minimalism-conspicuous-consumption-class>.

Hoły-Łuczaj, Magdalena (2020): Postnatural-Environmental Ethics of Artifacts as a Challenge to Capitalism, *Capitalism Nature Socialism*, DOI: 10.1080/10455752.2020.1781912

McCormick, Erin, Bennett Murray, Carmela Fonbuena, Leonie Kijewski, Gökçe Saraçoğlu, Jamie Fullerton, Alastair Gee, and Charlotte Simmonds. 2019. "Where Does Your Plastic Go? Global Investigation Reveals America's Dirty Secret." *The Guardian*, 17 June 2019. <https://www.theguardian.com/us-news/2019/jun/17/recycled-plastic-america-global-crisis>

Nhanenge, Jytte. 2011. *Ecofeminism: Towards Integrating the Concerns of Women, Poor People, and Nature Into Development*. Lanham: University Press of America.

Rivera Julio, L., and Amrine Lallmahomed. 2016. "Environmental Implications of Planned Obsolescence and Product Lifetime: A Literature Review." *International Journal of Sustainable Engineering* 9 (2): 119–129.

Thackara, John. 2004. "Preface." In *Eternally Yours: Time in Design*, edited by E. van Hinte, 12–15. Rotterdam: 010 Publishers.

Thompson, Derek. 2014. "Why America's Essentials are Getting More Expensive While Its Toys are Getting Cheap." *The Atlantic*, May 2. <https://www.theatlantic.com/business/archive/2014/05/its-expensive-to-be-poor/361533/>.

Vogel, Steven. 1998. "'Steven Vogel's Against Nature: An Environmental Ethic for Ecological Socialists?' Nature, Practice, and Construction: Response to Critics." *Capitalism Nature Socialism* 9 (3): 35–40